

Книга за установяването на първите монаси
*Liber de institutione primorum monachorum*¹
(XIV в.)

Здравейте, приятели!

Аз съм брат Йосиф и при последната ни среща коментирахме текст, в който кармилският монах Филип Рибот, починал в края на XIV век, насочи вниманието ни към образа на Мария в Кармила. Върхът в развитието на кармилската духовност е отразен в сборника с писания на Ордена, съставен именно от Филип Рибот. Той включва *Liber de institutione primorum monachorum*.

Произведението е разделено на седем книги, всяка от които съдържа по осем глави. Изходен пункт е библейският текст от Трета книга Царства, който говори за Божията заповед към Илия да тръгне на изток и да се скрие при потока Хорат (17:3-4). Според принципите на средновековната херменевтика (това е теорията и умението да се интерпретират стари писмени текстове с оглед на произхода, езика и съдържанието им) този текст най-напред е бил интерпретиран в духовен смисъл (мистичен аспект), а едва по-късно в исторически смисъл (буквално). При такова разбиране текстът се превръща в отправна точка за две грандиозни пътешествия във времето, които представляват темата на цялото произведение.

- 1) *Духовното пътешествие на Илия*, което довежда монаха до промяна в дух на любов. Тъй като Илия е бил смятан за първият монах, чрез когото Бог е положил началото на монашеския начин на живот, неговото пътешествие е станало модел (пример) на живот за онези, които ще дойдат след него. Следователно в мистичния аспект на този текст, в призоваването на пророка членът на Ордена ще открие Божия призив непосредствено към самия себе си. Именно тук е скрита вътрешната динамика на монашеското призвание към Ордена и духовната зрялост.
- 2) *Историческото пътешествие на Ордена*. Както духовното пътешествие на пророка, така и това пътешествие довежда до промяна. Пророческите синове, водещи произхода си от Илия, откриват пълнотата на своето призвание в очакването за идването на Месията, в духовната връзка с Девицата Мария и в мисията, която трябва да изпълняват в християнската общност. Тук ключов текст е откъсът от Деяния на апостолите: 2, 42 и сл.

Освен *Правилото на св. Алберт, Liber de institutione primorum monachorum*, произведението, наречено също *Книга за първите монаси* или *Книга на Йоан XLIV*, е най-известният трактат, описващ ранната кармилска духовност. Това е първото систематично и пълно изложение на характерните елементи на духовността на Ордена. В него откриваме основните теми (преобразяването в Христос, литургичната молитва, изграждането на общност на основата на любовта и мира и т.н.), символите (Илия и Мария, планината Кармил,

¹ Трудно е еднозначно да се преведе заглавието на това произведение. Латинската дума *institutio* има много широк спектър от значения: *основаване, установяване, институция, замисъл, обучение, уредба...* Струва ни се, че най-доброто решение е да се запази оригиналното заглавие, понеже използването на конкретен термин при превода (като например термина *обучение* в превода на италиански) ограничава значенията на *institutio*. Подобна е ситуацията и с термина *monachi* (*монаси*). Някои съвременни преводи го предават с думата *отци*, което поражда сериозни съмнения и трудни въпроси. – Бел. Йежи Жиелински OCD

молилнята в средата на килията, монашеската дреха, духовното пътуване и т.н.). Книгата *Liber de institutione primorum monachorum* вижда източника на харизмата на Ордена в Илия и (в по-малка степен) в Мария. Това не е била някаква нова идея, но заслугата на автора на *Книга за първите монаси* е събирането и изразяването по определен начин на традициите и също на легендите, засягащи основаването на Ордена и неговата връзка с Илия и Мария. Именно в предаваната традиция и легендите кармитите се стараели да изразят своята духовна идентичност. Представяме сега първата книга от седемте споменати по-горе.

(Текстът на това въведение е от Йежи Жиелински OCD)

Илия – модел за монашески живот

Цел на това произведение, родно място и родословие на Илия

Добре правиш, Капрасий, като питаш за произхода на Ордена – как и къде е бил създаден, защото това са въпроси, които трябва да бъдат разгледани най-напред. Макар разбирането на този начин на живот да зависи изключително от опита, той не може да бъде предаден с говорима реч, освен ако това не го направи човек с опит, и не може да бъде напълно разбран от теб, докато с постоянна ревност и полагайки усилия, не започнеш борбата за неговото опознаване посредством опита – въпреки това ще можеш да следваш по-съвършено пътя на своите обети и ще бъдеш привлечен да ги практикуваш по-задълбочено, когато осъзнаеш достойнството на авторите и основателите на този път и се запознаеш с произхода на Ордена.

И така, преминавайки към същността на темата, сега ще говорим за основателя на Ордена и неговото първоначално основаване. По-нататък ще говорим накратко за някои негови свети дела и похвални добродетели, за монашеската дреха, първите ученици и другите членове на Ордена, а също и за това как нашите предци са разбирали тези неща и как са ни ги предавали в учението и примера, както в Стария, така и в Новия Завет. Това всичко ще ти позволи да видиш, че житейският път на нашия Орден е утвърден от изтъкнати авторитети и свети мъже, а също и че ние – приемайки тази форма на живот, която не се опира на никакви нови неща или на празни слова, а на истински и сигурни примери на монашески живот – с голяма сигурност „подготвяме пътя на Господа към нашите сърца и правим прави пътеките“ (Мат. 3:3; Йоан 1:23), по които трябва да дойде до нас Господ. Действайки така, ще можем „веднага да отворим вратите“ (Лука 12:36) на Този, който казва: „Ето, стоя пред вратата и хлопам: ако някой чуе гласа Ми и отвори вратата, ще влезе при него и ще вечерям с него, и той с Мене“ (Откр 3:20).

Затова знай и послушай. От началото на царуването на Ахав, царят на Израил, до времето на идването на Христос в тяло, са изминали около деветстотин и четиридесет години; било е много отдавна преди възплъщението на нашия Господ Исус, когато, както ни осведомяват хрониките, Ахав е започнал своето царуване. По негово време и в неговото царство е живял велик пророк от рода на Аарон, на име Илия, роден в Тесва, в Галаад. По името на родния му град го нарекли Тесвитец. По-късно се заселил в град Галаад, който е бил построен на планината Галаад и който е взел името си от същата тази планина Галаад, също както и целият тамошен район; тези земи се простират по протежението на река Йордан и принадлежат на Манасиевия род.

Илия отива в пустинята; двойната цел на живота на пустинника

Илия, Божият пророк, е бил първият водач на отшелниците и от него водят началото си техните свети и древни институции. Именно той, който се е стремил към божественото съзерцание и висшите неща, напуснал града и се отрекъл от всички земни неща, ставайки първият, който изцяло и твърдо е приел монашеският и пророчески начин на живот, давайки (на Ордена – бел. пр.) по заповед и вдъхновение от Светия Дух началото и институциите. Откривайки му се, Бог му препоръчал да напусне близките населени места и да се скрие в пустинята, за да може там, далеч от гълпите, да води живота на монах, според показания му начин на живот.

Всичко това е засвидетелствано чрез Писанието, защото в Книга Царства четем: „И биде слово Господне към него: тръгни отгук, обърни се към изток и се скрий при потока Хорат, който е срещу Йордан; от тоя поток ще пиеш, а на враните съм заповядал да те хранят там“ (3 Цар 17:2-4).

Тези спасителни заповеди, към спазването на които Светият Дух е вдъхновил Илия, и обещанията за спазването им, към които го е насърчил, трябва да бъдат за нас, монасите, предмет на размишления, дума по дума, не само в техния исторически смисъл, но също и в мистичния им смисъл; в тях именно се състои нашият начин на живот, тоест тази форма на съществуване, която ни води към съвършенството на пророците и целта на отшелническия живот.

Целта на този живот е двойна. Първата цел постигаме с помощта на Божията помощ чрез своите собствени усилия и упражняването в добродетелите. И тя е да се поднесе на Бог едно сърце свято и освободено от сегашното състояние на греха. До тази цел стигаме тогава, когато сме съвършени и *скрити при потока Хорат*, т.е. в тази любов, за която говори Мъдрецът: „[...] а любовта покрива всички грехове“ (Притч. Сол. 10:12). Желаяйки Илия да постигне тази цел, Бог му е казал: *Скрий се при потока Хорат*.

Втората цел на този живот е пред нас като дар от нищо неограничаваната Божия любов: не само след смъртта, но още сега по време на този земен живот да можем до известна степен да вкусим в сърцето си и да познаем с ума си Божието присъствие, както и сладостта на Неговата слава – това означава да пиеш от потока на Божиите утехи. Бог е обещал това на Илия с думите: *Вода ще пиеш от потока*.

Започвайки монашеския живот, монахът е длъжен да има предвид и двете цели, за което свидетелства пророкът с думите: „[...] в земя пуста, изсъхнала и безводна, за да видя Твоята сила и Твоята слава...“ (Пс. 62:2-3). Решавайки да остане *в земя пуста, изсъхнала и безводна*, заставайки там пред лицето на Бог *в светилището*, т.е. със сърце, свободно от греха, пророкът посочва първата цел на отшелническия живот, която е да се отдаде на Бог едно свято сърце, ще рече освободено от всякакъв настоящ грех. Като добавя: *за да видя Твоята сила и Твоята слава*, той ясно подчертава втората цел на този вид живот, която отчасти може да бъде постигната и в земния живот: да преживее по мистичен начин в своето сърце силата на Божието присъствие, както и да вкуси от сладостта на небесната слава.

Чрез първата от тези две цели, тоест чистотата на сърцето и съвършената любов, се достига до втората – преживяното познание на Божията сила и небесната слава според думите на Господа: „[...] *а който Ме люби, възлюбен ще бъде от Отца Ми; и Аз ще го възлюбя и ще му се явя Сам*“.

Предлагайки всичко това на светия пророк Илия в споменатите по-горе слова, Бог го призовава, него, първия и главен водач на монасите, така както призовава и нас, неговите последователи, да бъдем „свършени, както е свършен и Небесният ваш Отец“ (Мат. 5:48), „а над всичко това облечете се в любовта, която е свързка на свършенството“ (Кол 3:14).

И така, за да постигнем двойния дар: свършенството и съзercаването на обещаната слава, нека се захванем и опитаем да разберем ясно и после внимателно и в съответния ред да осъществим с конкретни действия начина на живот, предаден от Бога на благословения Илия. Говорейки на Илия, Господ говори и на всеки монах както в Стария, така и в Новия Завет: *тръгни оттук* – това значи от унищожителните и преходни неща на този свят; *обърни се към изток* – това означава срещу течението на естествения стремеж на твоето тяло; *и се скрий при потока Хорат* – това означава: напусни града с неговите гълпи; *който е на изток от Йордан* – за да може любовта да те отдели от греха. Преминавайки през тези четири степени ще достигнеш до самия връх на свършенството, а *там ще пишеш от потока*. За да можеш да издържиш по този път, *заповядах на враните да те хранят там*.

Ще разбереш това много по-ясно, когато изясним всяка част поотделно и в съответния порядък.

Първа степен на свършенството: отричане от земните неща

Постарай се да разбереш нещата, които ще ти представя едно по едно и в съответния порядък.

Най-напред ти препоръчах: *Тръгни оттук*, което означава: „Излез от твоята земя, от твоя род и дома на баща си“ (Бит. 12:1), и то не само духом, за да „не привързвате сърце“ (Пс. 61:11) към земните блага и унищожителните богатства на този свят, но също и физически, за да не ги притежаваш фактически. А това е така, защото всеки, „който се не отрече от всичко, що има, не може да бъде Мой ученик“ (Лука 14:33).

Притежаването на богатства само по себе си не държи затворени пред богатите вратите на небесното царство, докато те не привържат сърцето си към богатството. Защото Мъдрецът казва: „Честит е онзи богаташ, който се е показал безукорен и който не тича подир злато“ (Сир. 31:8). Това става по-ясно, когато добавя: „Кой е той? И ние ще го прославим...“ (Сир. 31:9), давайки да се разбере колко трудно е да се намери човек, който притежава богатство, а не привързва към него сърцето си, защото то много бързо се привързва към неща, които го радват.

Нещо повече, когато се притежава богатство, в сърцето се разпалва копнеж, който се ражда от все по-голямата алчност. Мъдрецът казва: „Усърдието за богатство изнуриява тялото и грижата по него отпъжда съня“ (Сир. 31:1). Зает с безполезното трупане на богатства, понеже се върти около нещата, свързани с тях, богатият е толкова претоварен с тях, че стремежът да се

изпълняват божествените препоръки, които е чул, не е в състояние да достигне до неговата вътрешност. „[...] грижите на тоя век, примамливото богатство и други пожелания, които влязат в тях, заглушават словото, и то бива безплодно“ (Марк 4:19). Именно това е причината, поради която „богат мъчно ще влезе в царството небесно“ (Мат. 19:23).

Така че, сине мой, ако искаш да бъдеш съвършен, ако искаш да постигнеш целта на отшелническия живот и там да пиеш от потока, *тръгни оттук*, от унищожителните неща на тоя свят; отхвърли духом и физически всички земни притежания, понеже това е най-добрият и сигурен път, който води до пророческото съвършенство, а в крайна сметка до царството небесно. „И всеки, който остави къща или братя и сестри, или баща, или майка, или жена, или деца, или нивя, заради Моето име, ще получи стократно и ще наследи живот вечен“ (Мат. 19:29).

Накратко чу в какво се състои първата крачка, която може да открие пред теб върховете на монашеското съвършенство.

Втора степен на съвършенството: отричане от греха и собствената воля

Сега послушай за втората степен. Тя може да се изрази с думите: *Обърни се на изток*, което означава срещу естествените влечения на тялото. Трябва да знаеш, че „при твоето рождение – в деня, когато ти се роди – пъпа ти не отрязаха...“ (Йез. 16:4) от греха, защото „[...] ти цял в грехове си роден...“ (Йоан 9:34). Ето какво казва пророкът за всяко творение, родено от мъж и жена: „Ето, в беззаконие съм заченат и в грях ме роди майка ми“ (Пс. 50:7). Това е така, защото първородният грях, в който е заченат всеки човек, „се противи на духа“ (Гал. 5:17), както казва апостолът: „но в членовете си виждам друг закон, който воюва против закона на моя ум и ме прави пленник на греховния закон, що е в членовете ми“ (Рим. 7:23).

Този закон на греха е *широката врата*, която човек прекрачва, съгласявайки се на греха; това е *просторният път*, който води към унищожението, където вървящият по него човек постъпва по закона на греха; „и мнозина са, които минават през тях“ (Мат. 7:13). Този, който се решава да служи на Бога, трябва да „отбягва плътските похоти, що воюват против душата“ (1 Пет. 2:11); трябва да постъпва разумно и със страх Божи; длъжен е да подготви душата си не за мир и утехи, а за изпитание и страдание (Сир. 2:1-2), защото в царството небесно се влиза след много страдания. „Защото тесни са вратата и стеснен е пътят, който води в живота, и малцина ги намират“ (Мат. 7:14), защото „мнозина са звани, а малцина избрани“ (Мат. 22:14) и „вашият Отец благоволи да ви даде царството“ (Лука 12:32).

И така, сине мой, ако искаш да бъдеш съвършен, ако искаш да постигнеш целта на монашеския живот и там да пиеш от потока, *обърни се към изток*, това значи против течението на естествените стремежи на тялото: „[...] грехът да не царува в смъртното ви тяло, за да не му се покорявате в телесните похоти“ (Рим. 6:12). Защото „Господ знае как да избавя благочестивите от напасти, а неправедниците – да държи в мъки за съдния ден, а най-вече ония, които вървят подир плътта в нейните гнусни похоти, презират началниците, дръзки са, надменни и не се страхуват да хулят властта“ (2 Пет. 2:9-10). „Не ходи след твоите похоти и въздържай се от пожеланията си“ (Сир. 18:30), отречи се изцяло от тях заради Мен, от добрата оценка на настоящия, чак до смъртта си; „няма ученик по-горен от учителя си, но всеки, след като се усъвършенства, ще бъде като учителя си“ (Лука 6:40).

Наистина, Аз съм Господ и учител на пророците и „[...] слязох от небето, не за да върша Моята воля, а волята на Отца, Който Ме е пратил“ (Йоан 6:38), „смири Себе Си, бидейки послушен дори до смърт, и то смърт кръстна“ (Фил. 2:8). Следователно „ако някой иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си, нека носи кръста си всеки ден и Ме следва“ (Лука 9:23). „И който не носи кръста си, а върви след Мене, не може да бъде Мой ученик“ (Лука 14:27).

Затова осъзнай, че ако искаш да се *обърнеш на изток*, т.е. да се противиш на естествените стремежи на тялото, трябва да носиш кръста си. Така както разпнатият човек няма възможност да се движи или да ползва крайниците си според своята воля, така също и ти не можеш да насочваш волята си към това, което ти е приятно. По този начин „през останалото в плът време да живее не по човешки похоти, а по воля Божия“ (1 Пет. 4:2).

Така както прикованият на кръста човек не мисли за настоящето, забравя за миналото, не се тревожи за утре, не се вълнува от никаква телесна нечистота, в него не пламти горделивостта, задоволството, желанието за отмъщение и гнева, но докато има дихание в тялото си, смята себе си за мъртъв за света и насочва вниманието на сърцето си към мястото, към което се стреми, така и ти си длъжен да се оставиш като роб на Господа, да умреш за всички неща и също така да *обърнеш* очите на душата си натам, където се надяваш да стигнеш.

По този начин *обърни се към изток*, което значи против естествените желания на тялото. „Ония пък, които са Христови, разпнали са плътта си със страстите и похотите (Гал. 5:24), носейки постоянно в тялото си мъртвостта на Исус, за да се яви в тялото им животът на Исус“ (срв. 2 Кор. 4:10). Когато се преобрази техният предишен живот в нов живот, тогава ще влязат чрез него в небесната слава, според думите на Апостола: „Защото вие умряхте, и вашият живот е скрит с Христа в Бога; а кога се яви Христос, вашият живот, тогава и вие ще се явите с Него в слава“ (Кол. 3:3-4). И така, показах ти втората степен, благодарение на която можеш да достигнеш до състоянието на съвършенството на пророците.

х х х

Преди да продължим нататък с познанието за пътя към съвършенството, който ни открива *Книгата за първите монаси*, може би ще си кажете: Защо ни говорят за пътя, по който трябва да вървят монасите, когато ние сме хора в света? Отговорът, който аз давам за себе си е: Та ние вървим към една и съща цел като християни – да изживеем тук, на земята живота си така, че да бъдем приети в царството Божие. А това значи да се учим от тези, които са минали по пътя преди нас и вече са там.

От сърце ви желая да намерите в тези срещи с духовното наследство на Кармила онази радост в душата и мир в сърцето, които Бог дава на търсещите Го Негови верни.

Източници на текстовете: Jan XLIV, *Liber de institutione primorum monachorum (Księga o założeniu pierwszych mnichów)*, Kraków 1995; *Библия*, изд. Св. Синод на БПЦ, 1982